MUSTAFA MISTIK! Abdullah Gürgün
Tarih: 30.11.2008 Saat: 23:47
Konu: Genel

MUSTAFA MISTIK!

Abdullah Gürgün

Can Dündar'ın "Mustafa" filmini görenlerin sayısı bir milyonu aşmış. Olumlu olumsuz yazılar, eleştiriler, övgüler, sövgüler sürüyor.

Dündar filmi yerenlere hemen "Filmi gördün mü?" sorusunu yöneltiyor. O nedenle hemen belirteyim. Ben filmi izledim. Üstelik yıllarca İsveç Devlet Televizyonu'nda ve İsveç Devlet Radyosu'nda (Dündar'ın ustası Mehmet Ali Birand da bizim Brüksel muhabirimizdi) belgeseller yapmış, halkla ilişkiler, gazetecilik ve film eğitimi almış bir belgeselci ve gazeteciyim. O nedenle kendimde bu filmin eleştirisini yapma hakkını fazlasıyla görüyorum.

Yine baştan söylemeliyim: Yetişkinlere filmi görün ya da görmeyin demek istemiyorum. Ancak çocukların izlemesini uygun bulmuyorum. İsveç'te bu filmi 15 yaşından küçük çocukların görmesi yasklanır. Türkiye'de de çocukların görmesini sakıncalı buluyorum. Nedenini açıklayacağım. Elden geldiğince de üzerinde durulmamış olan noktalara değinmeye çalışacağım.

Filmi izledikten sonra Can Dündar'ın kalemini çok ustaca kullandığı ve film zanaatını da iyi öğrenmiş olduğu konusunda kuşkum kalmadı. Filmde sözcükler seçilerek ve eksik bırakılarak kullanılmış. Sözün gerisini düş gücünüzü kullanarak kafanızdan tamamlayacaksınız. Film görüntü sanatı olduğuna göre "bir resim bin sözcüğe bedeldir" diyerek olayı kafanızda şekillendireceksiniz. Dündar amaca uygun mükemmel bir ticari film yapmış. "Efendim iyiniyetinden kuşkumuz yok AMA şu hataları yapmış" gibi bir yaklaşımı ben ne yazık ki paylaşmıyorum. Can Dündar attığı her adımı bilerek profesyonelce atmış.

Filmin adına belgesel deniyor. Bana göre belgesel değil, kurgu. Gerçeklerden yararlanılarak yapılan bir kurgu film. Can Dündar fılmde hem belgesel hem de kurgu filminin ögelerinden yararlanmış Canlandırmalar yaparak filmi etkili hale getirmiş. Şekil olarak belgesel kurgu film diyebiliriz. Belgesellerin de aynı zamanda bir kurgu olduğunu, öznellik taşıdığını unutmayalım. Örneğin bir kişiyi pencerenin önüne oturtup konuşturuyorsunuz, yüzü karanlıkta görünmez. O zaman adam devlet sırrı açıklıyor gibi bir etki yapacaktır. Bir de adamı güllük gülistanlık yerde konuşturuyorsunuz. O da neşeli mutlu bir hava verecektir. Burada açıkça yönetmenin öznellliği belirleyici olmaktadır. Adam aynı şeyleri söylese bile etkisi değişecektir.

Diğer bir örnek olarak da kendi sesini kullanmasını verelim. Can Dündar'ın sesi amacına uygun bir ses. Ağlıyor mu gülüyor mu, ciddi mi değil mi anlaşılmıyor. İzleyiciyi uyuşturan bir ton kullanıyor. Yeri geldiğinde alay ediyor ama ciddi

sanıyorsunuz. Ya da tersi. Şimdi siz bu filmde söz gelimi tok sesli tiyatrocu Mazlum Kiper'i kullansanız izleyici coşar. Müşfik Kenter'in yumuşak, müşfik sesini kullansanız Mustafa Kemal'e büyük sevgi duyar. Can Dündar kendi amacına uygun ses oynaklıklarıyla okuyor. Sonuçta büyük bir başarıyla güvenilmez bir film kahramanı yaratılıyor.

Can Dündar zanaatını usta bir terzi gibi icra etmiştir. Müşteriye istediği kumaştan, istediği model ve bedenine oturacak giysi yapmak da her babayiğidin işi değildir. Filmi beğenenlere, beğenmeyenlere ve orta yolculara da bakarak müşterinin kim olduğunu bulabilirsiniz. Yakında İngilizce alt yazılı ya da dublajlı olarak MOUSTAPHA adıyla yurtdışına satılırsa çok

beğenileceğine eminim. Ancak Dündar'ı aşırı işbirlikçi bulup alay edenler de çıkabilir. Batılının hepsinin yalakalardan hoşlanacağını savlamak da aymazlık olur.

Dündar filminde çok kullanılan bir dramatürgi modelini uygulamış. Bu model bir devenin üst tarafının yandan görünüşüne benzer. İlk önce devenin başındaki kısa kaviste ilk vuruş yapılır. Filmin ana fikri/ana çizgisi hakkında fikir veren kısa çarpıcı ilk bölümdür. Sonra olaylar geliştirilir, çatışmalar, çelişkilerle heyecan doruğa çıkarılır. Bu doruk devenin hörgüçüdür. Sonra çelişkiler çözülmeye başlar, inişe geçilir, olaylar dinginleşir ve sona gelinir.

Dündar'ın ilk girişteki vuruşu korkunçtur. Gerçekten korkunçtur. Bir korku filminin girişidir. Nasıl?

Mustafa Kemal'in bir ağabeyi üç yaşındayken ölmüş. Deniz kıyısında kumsala gömmüşler. Bir gece rüzgar fırtına kumları uçurmuş. Ortaya çıkan bebeği çakallar yemiş. Bu sahneyi Can Dündar bir Drakula filmi gibi canlandırmış. Karanlık feci bir gecede mezar başında dolanan çakallar... Ve bu resimlerin üstünde ağlar gibi konuşan titrek bir Can Dündar sesi...

Drakula'da Türkleri kazığa oturtan Kazıklı Voyvoda'dan esinlenerek yaratılan bir kahramandır. Şimdi de Mareşal Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ten esinlenerek yapılan MUSTAFA adlı korku filmini izliyorsunuz. "Mustafa" da daha bir dinsel içerik var. "Kemal" ise devrimcidir (Devrimci önderlerden Mihri Belli de Yunan iç savaşında doğal olarak Kapetan Kemal kod adıyla anılıyordu).

Filmi izleyen çocuklar bu sahneden korkmazlar mı?

Şimdi bu ilk vuruşun filmin içeriği için verdiği mesaj nedir? "Bu aile uğursuz, lanetlenmiş bir ailedir!" Öyle mi?

Böyle bir olay olmuş mudur? Hiç mezar kazacak yer kalmadı da o sahile mi kazdılar? Rüzgar nasıl o toprakları kaldırmış atmış? Çakallar sahile inerler mi? Bunları ben bilmiyorum ama bildiğim birşey var: Kendini bilen hiçbir gazeteci ya da belgeselci böyle bir olay olmuşsa bile bunu koymaz. Neden koymaz? Çünkü hiçbir etik anlayışa uymaz... Kendinizi o ailenin yerine koyun. Çocuğunuzu mezarında çakallar yiyor. Bunu göstermek delikanlılığa da uymaz, insanlığa da. En hafif deyimiyle ayıptır, utanmazlıktır. Buna" belden aşağı vurmak" da diyebiliriz.

Can Dündar sesini titreterek anlatmaya devam ediyor. Mustafacık bu öyküyü dinleyerek büyümüş, kendini çok yalnız hissettiği için kendisine ayrı bir yuvacık yapmış. Hep oraya sığınırmış. Aklıma çocukluğumda evimizin arkasındaki boşluğu kendi mekanım olarak kullandığım geldi. Duvarlara ağaç dallarından, tahtalardan yaptığım oyuncakları, tabanca ve tüfekleri dizdiğimi anımsıyorum. Evcilik de oynardık. Ama Mustafa yalnız ve bunalımlı çocuk olduğu için evden kaçıp sığınıyormuş oyuncak evine.

Sonra dayısının oraya göçmüşler. Orada dayısının tarlasında kardeşi Makbule ile karga kovalıyormuş. Onu da güzel canlandırmış, kurgulamış. Ama tarlada değil kırlarda koşuşuyorlar. Ekin diye birşey yok ortada. Her yer çiçek. "O kadar kusur kadı kızında da olur", diyelim. Yalnız bu bölüme, bir gün kardeşinin kafasına yoğurt çanağını geçirdiğini de

koyabilirdi ve "Bunalım geçirdiği için çok asabiydi" diye de bir söz söyleyebirdi. Filmin sonunda gösterdiği yalnızlıklar içindeki Atatürk'ün bunalımlarına neden olarak, Freudçu bir yaklaşımla, bu çocukluk günlerindeki sorunları gösterilebilirdi. Unutmuş olmalı.

Bu sahnelerde Mustafa'yı bir Yunan çocuğu oynatarak canlandırmış. Tesadüfen olabilir mi? Hayır. Bence Can Dündar'ın orada ince bir mesajı var. Bazı Atatürk düşmanlarının "Yunan tohumu" küfrüne göz mü kırpıyor? Yoksa yurtdışına satışta Yunan dostluğu diye yurtturma amacı mı taşıyor? Ama bunları söylediğinizde alacağınız yanıt"Ne var canım, ırkçımısınız?" olabilir.

Yeri gelmişken söyleyelim, filmin müziğinin de Goran Bregovic'e yaptırılması da tesadüf değil aynı ticari kafanın ürünüdür. Türkiye'de film müziği yapacak müzisyen yok mu? Var. İşte Cannes Fim Festivali'nde Yol filminin müziğiyle en iyi müzisyen ödülünü almış olan Zülfü Livaneli. Müzisyenimiz var ama bence hesap gene başka ve Zülfü o hesaplara uymuyor.

Okul döneminden askerlik maceralarına, İstanbuldaki aylak gençlik günlerine, Suriye'ye sürülmesine geçiliyor. Daha sonra Vahdettin'in yurtseverliği, Mustafa'yı Samsun'a yollayışı, Mustafa'nın Vahdettin'e ihanet edip kafasına göre takıldığı, Kazım Karabekir'in geldiğini duyunca yüzünün korkudan nasıl solduğu, inek sürüsünü düşman zannedip ödünün koptuğu ve karanlıkta uyuyamadığı ballandıra ballandıra anlatılıyor. Sonunda bu korkak adam Mustafa zafere ulaşıyor. Burası filmin doruk noktasını oluşturuyor. Zaferden sonra inzivaya çekiliyor. Saraylarda zevk-ü sefa içinde emekli yaşamına başlıyor. Rakılar, cıgaralar, hatunlar! Yiyelim içelim eğlenelim! Yan gelip yatıyor, tarih kitapları okuyor. Vakit doldurmak için de Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi'nin mana ve ehemmiyetini anlatmaya çabalıyor.

Yalanlar, yanlışlar, saptırmalar, çarpıtmalar... Bunlar yeterince ele alındığından bunlara değinmiyoruz. Gözden kaçan ufak bir noktaya dikkat çekelim yalnız: Mustafa Kemal'in tarih ve dil konularına olan ilgisi "emeklilik(!)" döneminden çok önceleri de vardır. Daha Suriye'de bulunduğu sıralar dilci bir gençle tanışır: Agop Bey. O sıra Agop Bey Doğu cephesinden sürülen Ermeni kökenli genç bir yedeksubay askerdir. İngiliz esirlerle konuştuğu için casusluk ettiği şüphesiyle getirilir. Mustafa Kemal kelepçeleri çözdürür durumu sorar Agop beyin suçsuz olduğunu anlar. Agop Beyin cebinden Almanca yazılmış Türk Dili Gramer kitabı çıkar. Alman subaylara Türkçe öğretmektedir. Mustafa Kemal ile Agop Bey dil ve Latin alfabesi üzerine sohbetler yaparlar. Latin alfabesi, dil, tarih konuları o zamanlardan aklındadır Mustafa Kemal'in. O Agop Bey de işte daha sonraları Türk Dil Kurumu'nun başdanışmanı olan Profesör Agop Martayan Dilaçar'dır. Ve soyadı Dilaçar'ı Mustafa Kemal'in önerisiyle alır. Mustafa Kemal'e Atatürk soyadı verilmesi de Agop Bey'in önerisiyledir. Agop Bey Atatürk'ün ölmeden son görmek istediği kişilerdendir. "Dil çalışmalarını aksatmayın" der son günlerinden birinde. Can Dündar'ın ayyaş adamı ölüm döşeğinde bile bir sürü memleket meselesi arasında dil çalışmalarını da görmektedir.

Can Dündar bunları bilmez mi? Bilmezse niye öğrenmez? Bilirse niye söylemez?

Dündar'ın yine sesini bir hoş ederek,Mustafa Kemal'in Hilafeti kaldırmasın nedeninin çocukken hocası Kaymak Hafız'dan yediği dayağın intikamı olduğunu öne sürmesi beni yerimden hoplattı. Burada kahkahayı basmaktan ve "Ohaaa! Çüş birader bu kadar da olmaz!" demekten kendimi alamadım doğrusu. Okulda bize "izleyiciyi sakın aptal yerine koymayın" derlerdi. İzleyiciyi bu denli saygısızca aptal yerine koymak için

O zaman benim de "sen önce aynada kendine bak" deme hakkım doğuyor kuşkusuz.

Beni şaşırtan bir diğer nokta da, Atatürk'ün kendisine suikast girişimi yapıldıktan sonra içlerinde yakın mücadele arkadaşları da olmak üzere pekçok kişiyi tutuklattığının söylenmesiydi. Atatürk daha sonra en yakın arkadaşlarını affetmiş, gerisini astırmış.

Can Dündar'ın romantik(!) sesinden dinliyoruz: "Devrim yine kendi çocuklarını yedi".

Mustafa Kemal Atatürk'ün devrimleri sihirli bir değnek yardımıyla gerçekleştirmediğini söylemeye bilmem gerek var mı? Bu devrimleri gerçekleştirmek belki de Kurtuluş Savaşı'nı gerçekleştirmekten zordu. Çünkü dost düşman belli değildi, en yakınındaki dostları bile engelleme peşindeydi. Devrimci ve karşı devrimci çizgi sürekli mücadele ediyordu.

Kemal yine kelle koltukta, CHP bayrağındaki altı okla açıklanan devrimci, bağımsızlıkçı, halkçı, laik, devletçi, ulusalcı, cumhuriyetçi çizgiyi savunuyor. Hilafet de, saltanat da öyle kaldırılıyor. Başka türlü kaldırılmasına olanak var mı? Kaymak Hoca'dan intikam için bunlar yapılamayacağı gibi en yakın arkadaşlarını karşısına alarak da olmaz. Hatır gönül tanımadan, kararlılıkla ama en geniş ittifaklar kurularak gerçekleştirilebilecek işlerdir bunlar.

Filmimizin sonlarına doğru, Atatürk'ün akşamları ud dinleyip, bir büyük rakı, üç paket sigara, 15 fincan kahve tükettiği, efkarından ağlayıp zırladığı, dengesiz, hasta bir adam haline geldiği söyleniyor.. Af buyurun ama mahalle kocakarıları bile böyle dedikodu etmez.

Akşamdan kalma olduğum için kalkamadığım bir gün annem içki içmememi nasihat etmişti. Ben de şakayla karışık, "Atatürk bile içiyormuş" dedim. Yanıtı çok güzeldi: "Atatürk çok içerimişimiş emme kafası da çok çalışırımışımış. Hiç uyumaz, hep çalışırımışımış. Senin gibi akşama kadar yatmazımışımış".

Bir de bir çelişkiye düşüyor burada Can Dündar. Bu ayyaş adam Hatay'ı kurtarmak için yorucu bir seyehate çıkıyor. Bir bakıma intihar ediyor. Şimdi zevk-ü sefa içinde bunalımlar yaşayan adamın Hatay'ı kurtarmak için intihar etmesi nasıl olur?

Filmin sonunda yalnızlık ve Rumeli özlemi içinde ölüyor. Çok acıklı bir son!

Ve birçok izleyici duygulanıyor. Gözyaşlarını tutamıyor. Can Dündar artık amacına ulaşmıştır.

Ne izlemiştim ben? "Mustafa Mıstık / arabaya kıstık / üç mum yaktık / seyrine baktık" gibi basit, bayağı, banal bir öykü.

Mutafa Kemal'le ilgisi yok. Mustafa Kemal hakkında bir belgesel yapacağınız zaman seçebileceğiniz o kadar çok malzeme var ki! Seçtiğiniz şeyler önem taşıyacaklar. İzleyiciye birşey söyleyecekler. Burada Osmanlı Devleti'inin yıkıntıları üzerine Türkiye Cumhuriyetini kuran asker Mustafa Kemal olmadığı gibi o cumhuriyeti çağcıl uygarlıklar düzeyine çıkaran Atatürk de yok. Can Dündar da o savı öne sürmüyor. Dündar, Mustafa Kemal Atatürk'ün insani yanlarını İLK KEZ(!) öne çıkardığını öne sürüyor. Kendine uygun bazı ayrıntıları yalan yanlış, çarpıtarak ortaya dökmüş, Mustafa Kemal'in insani yanlarını, özünü, bağımsızlıkçı, isyancı, halksever ve yurtsever yanını öne çıkarmıyor Can Dündar, çarpıtıyor, çarpıtıyor...

İnsanı yaşadığı zaman, mekan ve koşullar içinde değerlendireceksiniz. İnsan Atatürk halk adamıdır. Tam anlamıyla "delikanlı" adamdır. Biraz argo söylersek " kıyak" adamdır. Jantidir. Mükemmel giyinir. Evet içkisi sigarası vardır. Yemeyi içmeyi sever.

Hanımlarla ilgilenen, müziği dansı seven, aydınlanmacı, yurdunu halkını seven bir entellektüeldir. Bir devrimcidir. Bol bol kitap da okur, masa da kurar. Masasında karatahtanın eksik olmadığını bilmeyen yoktur. Yeri gelir müzik de dinler zeybek de oynar. Müthiş şakacıdır da. Atatürk'ün fıkralarını bilmeyen var mıdır Can Dündar'dan başka? Çağının en büyük devrimcilerindendir. Somurtan, yalnız, bunalımlı insanların işi değildir devrim yapmak. Devrim coşkulu insanların işidir. Devrim "Hoca Nasreddin gibi ağlayan / Bayburtlu Zihni gibi gülen"lerin işidir.

Peki Atatürk hatasız mıdır? Böyle birşeyi kimse öne süremez. Ancak onu belirleyen özellikler olumlu yanları mı yoksa olumsuz yanları mıdır? İşte bir film yaparken çok ince düşünülecek noktalar bunlardır. Can Dündar da düşünmüş ve Mustafa Kemal'i Mıstık yapmayı başaracak malzemeyi yaratmış ve kullanmıştır.

Bence Mareşal Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ten esinlenerek yapılmış bir kurgu film olarak birkaç puanı hak edebilir "Mustafa". Ama onun insani yanlarını ele alan bir belgesel olarak öne sürerseniz puanı sıfırdır.

Filme gelen övgü ve yergileri iki uç örnekle değinelim.

Mehmet Ali Birand pişmiş kelle gibi sırıtarak filmi göklere çıkarıyor, "Mutlaka gidin" diyor. Atatürk'ün manevi kızı, Atatürk'ün huyunu suyunu Can Dündar'dan çok daha iyi bilen

Ülkü Hanım ise, "Gitmeyin. Hatta bu film gösterimden çekilmelidir" diyor.

Bu kadar yazılıp çizildikten sonra isteyen gider isteyen gitmez. Filmi izledikten sonra, "Helal olsun aldığı paralara, güzel film yapmış" demek de, "Haram, zıkkım zehir olsun, burnundan fiti fitil gelsin verdiğim bilet parası ve kazandığı tüm paralar" demek de artık size kalmış.

Ben son olarak filmin amacı konusundaki kendi görüşümü söylemeliyim: Bu film, EVET, pekçok kişinin "psikolojik savaş" olarak nitelendiridiği çabaların bir parçasıdır. Irak üzerinden ABD, Yunanistan ve Kıbrıs üzerinden AB tarafından kıskaca alınmış bir Türkiye'nin direnme gücünü içten kırma çabalarındandır. Ulusun özgüveni yok edilmeye çalışılmaktadır. Ulusal değerler ayaklar altında çiğnenerek "siz adam mısınız? Sizin En kralınız bile beş para etmez" denmeye getirilmektedir. Hele Ergenekon tertibiyle (burada da malum Ergenekon destanı, terör örgütü olarak genç zihinlere yerleştirilmeye çalışılıyor) aynı zamana getirilmesi de bu planın inceliğini iyice gözler önüne sermektedir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün düşmanları ve yobazlar ona eskiden beri "Gök gözlü sarhoş şeytan" derler. Buna en güzel yanıtı ünlü Hiciv ustası Neyzen Tevfik vermiştir (bir iddiaya göre şiiri yazan Mutlu Çelik'tir).

Şöyle:

BRE MELUNLAR

**Ne ararsın tanrı ile aramda
Sen kimsin ki orucumu sorarsın?
Hakikaten gözün yoksa haramda
Başı açığa neden türban sorarsın?**

**Rakı,şarap içiyorsam sana ne
Yoksa sana bir zararı,içerim
İkimizde gelsek kıldan köprüye
Ben dürüstsem sarhoşken de geçerim.**

Esir iken mümkün müdür ibadet
Yatıp kalkıp Atatürk'e dua et...
Senin gibi dürzülerin yüzünden
Dininden de soğuyacak bu millet.

İşgaldeki hali sakın unutma
Atatürk'e dil uzatma sebebsiz
Sen anandan yine çıkardın amma
Baban kimdi bilemezdin şerefsiz.

Neyzen Tevfik

Can Dündar'ın filmi bana göre bir rezalettir. Yazık! Yazık! Yazık!

Abdullah Gürgün
24 Kasım 2008